

הצייר הירושלמי מירון סימה, שרשם את המ שוררת בשנותיה האחרונות והקדיש לה ספר רי שושים וזיכרונות (הוצאת סדרה), נזכר: "יום אחד אני עובר ליד קפה עמרה ורואה התקהלות גדולה. עוד ממרחק הבחנתי בראש מקל נסער שהיטל ללכל הכיוונים שמעתי קול נרגש של אשה וקנה. כשהתקרבתי, ראיתי אדם מושך אחריו עגל קשור בחבל. האשה הזקנה ניסתה בידה האחת לחלץ את העגל ובידה השנייה איימה על בעלי במקלה. היא צעקה: איש רע, יניח מיד לחיה המיטכנה. הרי זה עומד לקחת אותה אל ביתה מיטכנה!" האיש עמד חסר אונים ומשך בכתפיו — גרמנית הוא לא הבין ולא ידע מה רצתה ממנו הזקנה. כמה פתאום, היא זעקה וזעקה שיקשרו אותה עם המיטכנה. רר הקפה וביקשה שיקשרו אותה עם המיטכנה. עזת בכל גופה ושטופת זיעה צעקה בקול רם לתוך השפופרת: יש כאן איש רע! הוא רוצה להרוג עגל קטן שלא עשה לו כל רע! עשו משהו כדי לעצור אותו! בעל העגל המשיך בניתיים בדרכו והעגל בעיקבותיו. האשה הזקנה היתה אלוה לסקר-שילר."

רצונות בלא הר

מה לגיטאי, הצבר, ולמשוררת שכתבה רק גרמנית ושכמעט לא תורגמה לעברית? האם גם היא נתנה געגועים לתקופה שאברה ולא תשוב? אביו, האדריכל הארצישראלי הנודע מוניו ויני רויב-גיטאי, תלמיד ה"באוהאוס" המפורסם, היה בן אלה שתרמו להשפעת הארכיטקטורה המודרנית על זו הישראלית. "הוא דור של יוצרים שה אמינו שהמאה ה-20 תפתור, בעזרת הגישה הרציונלית, בעיות גדולות של המין האנושי." מרכיבם של אותם רצונות עזים נותרו בלא הר.

נראה כי בסיוע על אלוה לסקר-שילר מבקש גיטאי לעשות את חשבונה של אותה התכרות, שהוא במידת-מה גם חשבונו שלו. התקופה הזאת עניינה אותי, כי דרכה ניתן לראות איך בפרק זמן היסטורי קצר יחסית, אנתנו עדים לצמיחתן של אוטופיות אדירות, כמו המאניפסטים והחזונות שיצאו מבתי-הקפה הספרותיים של ברלין, ואשר התנבאו על כל הרברים הגדולים והנהדרים העזי תידיים לקרות בעולם של מינו. באותו זמן עצמו כבר הלכו והתעצמו הכוחות שישמו קץ, בצורה אכזרית כל-כך, לכל אותם חלומות. זהו למעשה סיפור הסרט שלי."

האם כוונתה בחרת לעבוד עם צוות אני שים שעוד יש להם זיקה לאותה תקופה?
— צלם הסרט הוא אנרי אלקאן, אחד הצי- למים הגדולים שחיים עדיין. בן 80. הוא צילם את החיה והיפה של קוקטו ואת ילדי נדהונו, עם ז'אן לואי בארו, ועבר עם צ'ארלי צ'פלין. סירטו האחרון היה מלאכים בשמי ברלין של וים וונדרס.

יש משהו בעבודה עם צלמים שגרלו בתקופה שחומר-הגלם לצילום היה פחות רגיש והם נאלצו לבנות תאורה כשישה שמיצרת שיכבות אור. הם למדו וניתחו את אפקט האור המופיע בציורים קלאסיים. זהו לצערי דבר שעלם עם הדור הזה. רצינית להשתמש בשיטות תאורה כאלה היוצרות אווירה אקספרסיוניסטית, בעיקר בצילומים ה- עוסקים בתקופה הגרמנית. זה נראה לי מתאים לרוח הדברים."

האם זהו סרט עיללתי?

— "הסיפור רציני לספר הוא לא סיפור נאי- רחטבי במובן זה שיש בו עיללן שרצה מנקודת- התחלה לגקודת-סיום. יש כאלו סדרה של אפי- זודות וסיטואציות הלקוחות מתייהן של שתיים או שלוש רמיות." מלבד אלוה לסקר-שילר, מופיעה כסרט גם רמותה של מניה שוחט, ממיסדות השומר ורעיתו של ישראל שוחט. הקשר בינה ובין אלוה, אינו נגמשו אי-פעם, הוא שירותי ו"פיוטי" בלבד.

לרמות של אלוה משכתי בגלל הציבעונות והטראגיות שבה. מדובר באישיות אקסצנטרית מאוד ויוצאת-דופן. אשה שהיתה בעצם אימצה מאור. היא ידעה שהפרובוקציות שלה יובילו אותה לחיזוק גובר והולך של הסכיבה, אבל היא לא חרלה מתן אלוה התפיסה עם העולם.

"מדיהם להיווכח בפער שבין התנהגות החיי- צונית לבין היצירה שלה. בשירים נשמרת רמה של שפיות — הסדר הפנימי שלהם, הדיקו והצי- לילות והארגון המינכי, כמעט מתמטיקה. והי כוונה דווקא לשירים המאוחרים יותר, שכתבה כשהיתה כבר בת יותר מ-70."

האם הפרק העוסק בחייה של המשוררת בגרמניה צולם שם?

— "לא. אני לא אוהב את מה שקרה לברלין מאז שנות ה-30. אמוציונלית, אין לי שום יחס

אליה. ברלין של שנות ה-20 וה-30 היתה עיר פתוחה שקלטה, בתקופה של תהויה ובוהו כלכלי אדיר, מהגרים רוסים, פולנים, יהודים, הולנדים ואחרים, והם כעצם הניחו את היסודות לאמנות המאה ה-20 בציר, בספרות ובארכיטקטורה. מיספר הגרמנים הארניים היוצרים אותה תקופה היה קטן יחסית. היום עמי מברלין עוקת קרם.

"מלבד זאת אני אוהב לנתק את הצילום מה- מיקום הגיאוגרפי, ולכן שמחתי שיכולתי לצלם את ברלין בצרפת."

מי מגלמת את דמותה של אלוה לסקר- שילר בסרט?
— השחקנית הגרמנייה ליוה קרויצר, ששי-

להיכנס לשיטחו של הערבי (הנכבש). מצלמתו של גיטאי נעלמת על שלושה חיילים, נעלמת ואינה מרפה. שלושה חיילים אובדניים שאינם יודעים מה יעשו בקולנוען הישראלי, שמצלמתו אינה זה לרגע מפניהם.

הבית היה בעצם הסרט שהביא להחרמת כל סרטיו של גיטאי בארץ. הוא העלה את סיפורו של בית ירושלמי שדייריו הערבים גורשו ממנו ופר- עלים ערבים עוסקים בשיפוץ בסיגנון כורגני- ישראלי עבור פרופסור ירושלמי לכלכלה, איש פלמ"ח צעיר, שעומד להיות יריוו החדש. הסרט הוזמן על-ידי הטלוויזיה הישראלית, אבל מובן שמעולם לא הוקרן בה.

גיטאי הוא כיום בימאי מבוקש באירופה וס-

ליוה קרויצר כאלוה לסקר-שילר: הדימון הפיסי מדהים!

רטיו מוזמנים, ממומנים ומוקרנים על-ידי ריש- תות-טלוויזיה באנגליה ובצרפת. הוא זכה ברס- רוספקטיבה של סרטיו במכון הבריטי לקולנוע. ב-1982 השתתף בפסטיבל לסרטים דוקומנטריים שהתקיים במרכז פומפידו בפאריס. מפיקים מע- רוך הטלוויזיה הצרפתי הראשון (TF 1) שהת- רשמו מעבודתו המינה אצלו סרט על כל נושא עיתון שבו סופר על הגידול בייצוא כוח-עבודה וזל מן העולם השלישי. הסרט בנוקב-ברחין או עבודה לסכירה הוקרן בטלוויזיה הצרפתית באתר- במאי. בעיקבות סרטו זה פנתה אליו תחנת-טל- וויזיה צרפתית אחרת בצערה לממן סרט נוסף. הפעם באה ההשראה מתווית של פחית אננס. האי- נגס מיוצר באיים הפיליפיניים, נארו בהונולולו ומופץ בקליפורניה. התווית עצמה מודפסת ביי- פאן. "זה יהיה סיפור הסרט", אמר להם גיטאי.

ב-1986 הוצג בפסטיבל בלונדון סרטו אסתר, שצולם ברובו בווארי סאליב שבחיפה. היה זה סרטו הראשון באורך מלא של גיטאי. באולם ההקרנה נכח אחיו של דיוב סטיוארט — חצי הצמד יורתימקס. והוא ביצע לגיטאי שיצלם את המע הופעות הצמד ביפן ("אחד הפסקולים היו" תר מורכבים שהקולנוע הפיק עד היום").

גיטאי, שטעם טעמו של ניכור, הוא אולי הבימאי האידיאלי לעסוק ברמויות כאלוה לסקר- שילר ובני דורה. שהרי גם גיטאי עצמו נתקל במידה לא-מבוססת של בורות, קטנוניות ורצון רע. ואולי כדי להגיע לתודעת הקהל הישראלי צריך תחילה לזכות בהכרה בינלאומית.

מה היתה ההרגשה כשהוחרמו סרטיך בארץ, בעיקר על-ידי הטלוויזיה?

— "אני חושב שארם מסתכן תמיד כשהוא אומר דברים בסכיבה שבה הוא חי, כשזו עוד לא בשלה להכין אותם. במידה מסוימת זו מחמאה עצמית. פירושו של דבר שהצלחתי, לקרוא את המצב מוקדם מאחרים.

"למען האמת, היו לי רגעים מאוד לא נעימים במגעים היומיומיים עם אנשים. לפעמים כל הקר- אליציות הקלאסיות מאכזרות את כיוונן ואנשים שנמצאו בהסכמה כללית רודנה נמלטו או הת- חמקו פתאום. הרוב הגדול של מי שתמכו בי לאורך כל הדרך, גם בשעות קשות, היו יודיים שנסארו יודיים.

"כשגיהלתי את הוויכוח עם הטלוויזיה היש- ראלית, ביקשתי ייעוץ מעורר-דין שמטפל בזכר-

יות יוצרים, ויקטור חזן, איש "ארץ-ישראל הש- למה", והוא הגן על המיקרה שלי הרבה יותר טוב מכל עורך-דין פסודר-שמאלני."

ציפור נדירה

למרבה המזל, קיימת גם הכרה מאוחרת. גיטאי זכה השנה, בחודשים יולי-אוגוסט, בפרסופסק- טיבה של סרטיו על מסכי שלושת הסינמטקים הגדולים בארץ. בהקדמה לחוברת הסינמטק כתב חוקר תולדות הקולנוע הישראלי משה צירמון על גיטאי שהוא "ציפור נדירה במקומותינו" וכי "ררכו הקולנועית חושפת באופן מוחלט את חוליי הקולנוע הישראלי בכך שהיא מצליחה להימנע ממרביתם."

"ההכרה באה אמנם באיחור, אבל עדיין בחיי. וגם זה משהו", מגיב גיטאי.

כיצד היית מתאר את מצב הקולנוע בארץ?

— "קולנוע הוא אמנות שיש בה אספקט תע- שייתי-כלכלי ניכר. במיקרה שלי, היתה לי הכ- שרה טובה מאוד. אני היגעתי לקולנוע מארכי- טקטורה, שם אתה לומד גם איך לייצר בניין ולא רק לחשוב איך הוא ייראה.

"יש מדינות שמשקיעות בקולנוע משאבים רבים, בלי לעשות חשבונות לטווח קצר. הגר- מנים, למשל, אחרי שתרבותם נהרסה במילחמה, החליטו שהם מוכרחים לזכות בייצוג בעולם התר- בות שלאחר המילחמה. הם השקיעו סכומי-עתיק באמנות הפופולארית ביותר, הקולנוע. ברוב ה- מיקרים לא נשאה ההשקעה הזו רווחים. אבל הם האמינו, שמתוך המיספר הרב של היוצרים יבלטו אחרים שיעשו קולנוע מעניין. כך נוצר הגל החדש, הכולל את פסבינדר, וים וונדרס וורנר הרצוג, שרוב סרטיהם מומנו על-ידי סוכסידיות ממשלתיות.

"מישראל אני מצפה שיהיה בה רצון להפוך את המריום הפופולארי הזה למשמעותי יותר. אבל הוא מנוהל, לצערי, על-ידי קבוצה של עסקנים ופקידים. מסיבות אלה ואחרות, חלק גדול מה- יוצרים שהתרכזו בענף הזה הם אנשים בינוניים. רק מדי פעם יוצא סרט כמו אוונטי פופולו, שעונה על כל הקריטריונים של סרט טוב."

אמו של גיטאי, אפרתיה, מתגוררת בחיפה והוא מרבה לבקר אותה בדירתה שעל הכרמל. "כשאני רואה מה שהרסו ובנו בכל המקומות הנ- הדרים בעיר הזאת, כואב הלב. קשה לתאר את ההרגשה למראה האונס של הסכיבה. הארכיטק- טורה השלטת היא ספקולטיבית, כואת שאין לה שום יחס של חיבה וכבוד למקום."

בזמנך, השבתתם את הפקולטה לארכי- טקטורה בטכניון.

— "זו היתה הפקולטה היחידה בארץ והיא שכנה בתוך עיר בעלת בעיות ארכיטקטוניות מעניינות. ואילו אותנו לימדו על יוון העתיקה ועל רומא. ב-1967 הפסקנו את הלימודים וניהלנו סידרה של רינים על המעורבות של התלמיד ועל המחויבות שלו כלפי סביבתו. באופן קונקרטי, הצבענו על העובדה שלמרות שהפקולטה יושבת במרחק קטן מווארי סאליב, לא ירדנו לשם במיסגרת הלימודים אף לא פעם אחת. קיים איוח קונטקסט היסטורי שאדם חי בו וצריך להיזהר לא להרוס אותו. אני מבין שבינתיים השנתו הרברים בטכניון, אבל מה שעשו לווארי סאליב זה פשוט מזועזע."

וכשאני עצמי יורדת בשעת לילה מאוחרת לווארי סאליב, שם החנית את המכונית, אני פוגשת בערבי זקן מכובדל במעיל וחובש כובע צמר שעומד לו ליד חבית בוערת — מראה מוכר ליד בתים שגגותיהם עומרים לזכות בשכבת זפת לפני בוא הגשמים. התמונה הזאת בווארי סאליב התאימה יותר לאזורי השוליים של ג'ויוריק, שבי- הם אתה רואה כימות חורף קרים כושים מתחממים סביב חבית בוערת. חוקל ליד חבית בוערת היה שומר-הילהל של מייפעל מורה — כך הסכרי לי כשאזו בכך ידי במחווה מלכותית- משהו, ונשק לה. לצד חבית עמדה מכונית של השומר. בדימוני, ראיתי איך היתה מצלמתו של גיטאי מנציחה תמונה סוריאליסטית זו.

"אני לא חושב שאחזור לעסוק בסוג הזה של סרטיים. היום נעשים די הרבה סרטים על הסיכסוך הקב-היחודי, אומר גיטאי, שכראש כבר מתר- עב תחריט לסרט נוסף, שגם הוא יצולם בישראל, לאחר גמר העבודה על הסרט הנוכחי. "אני חותר להגיע לשפה קולנועית שהיא מיוחדת. אני חושב שאני עובר על זה."